

Antonín Dvořák

Nikdy nepřicházel domů pozdě, ženské známosti ani pletky neměl a říkalo se v rodině, že se Anton ženských bojí, vzpomíná sestřenice Anna Dušková, v jejíž rodině Dvořák nějaký čas bydlel.

Že by se žen skutečně bál? Nevšímal si jich? To asi ne. Později – v době svého pobytu v Brightonu – napsal: *Krásné Angličanky se koupou v moři jen lehounkým plátnem přikryté. Tu je vidět hezkou ručku, tu zas buclatou prdelku a ty vyčnívající kozičky...*

Rozhodně si žen všimal. Spíš ho – do jisté doby – zajímala víc hudba...

Narodil se v Nelahozevsi, otci řezníkovi, který žil v *kontribuční chalupě s vejsadní hospodou* jako první z devíti dětí. A samozřejmě měl přejmout otcovu živnost. Jenže v šestnácti letech se rozhodl jinak. Vedl z trhu jalovici, ta se splašila a...

Byl jsem jako vyžle, několik sáhů mě táhla po zemi. Odřel jsem se důkladně.

Prý ho jalovice dovekla až do rybníka. *A tu jsem si umínil, že řezníkem nebudu.*

Přesto získal výuční list. Nebo se to jen říkalo? Tvrdilo se také, že se narodil ve zcela nehudební rodině. To nebyla pravda, v rodině uměli hrát na leccos (otec drnkal na citeru), ale hudba pro ně byla jen zábavou a také přivýdělkem, když hráli v hospodách.

Že by se Antonín mohl naplno věnovat hudbě, o tom nebylo řeči. V době, kdy si měl zvolit povolání, bylo v rodině zle, otec málem zkrachoval. Stěhují se do větší obce (do Zlonic), kde mají příbuzné a kde, jak doufají, bude větší kupní síla... Tam se nadaného chlapce ujal učitel a varhaník Liehman. Anton

hraje na housle, na klavír a na varhany. Ale že by otec mohl financovat další synova studia? Ani náhodou!

Naštěstí se Antonína rozhodl podporovat strýc, otcův švagr. Jenže ne na konzervatoři, kde studium trvá šest let, jen na dvouleté varhanické škole. Ale učí tam i komponování!

V šestnácti letech odjíždí Antonín do Prahy. Žije u příbuzných – nejprve v rodině sestřenice, pak u tety, nakonec už si sám platí podnájem. Po skončeném studiu totiž našel uplatnění jako violista v kapele Karla Komzáka, kterou po čase angažovali do Prozatímního divadla. Antonín hraje i na varhany v kostele svatého Vojtěcha. Chodí také učit hudbu do bohatých rodin.

Tak poznal Josefínu, tak poznal Annu. Jsou to dcery zlatníka Josefa Čermáka. Josefína je starší. Výrazně půvabná, pěvecký talent, už od patnácti let herečka v Prozatímním divadle. Do ní se Antonín zamiloval. Pro ni má slabost po celý život.

Josefína má svého učitele hudby ráda. Je zvláštní, dost výbušný, snad i podivínský? Nosí vesty výrazných, nápadných barev, je vysoký, snědý, s hustými vlasy a rozčuchanými kníry. Ve tváři svítí veliké hnědé oči. Na manžety si poznamenává noty. Ano, Josefína ho má ráda – ale nemiluje ho. Také asi čekala na výhodnější partii. Vdala se později za hraběte Kounice...

Láska k Josefíně je nešťastná. A Antonín se z ní dostává hudbou – skládá cyklus milostných písní *Cypřiše*. A také jinak nešťastnou lásku řeší: dvoří se sestře Josefíně, Anně. Je méně hezká, méně obdivovaná, vždycky byla „ta druhá“. Ale pro Antonína je náhle tou první. Jak by ho nemilovala?

Chystá se svatba. Musí být. Když Anna přiznala otci, že si Dvořáka chce vzít, byla už ve čtvrtém měsíci těhotenství. Není plnoletá, je jí devatenáct let (Dvořákovi třicet dva). Čermák se s dceřiným sňatkem nemůže smířit. Takový ženich, pouhý učitel, žebrota! A dcera se s ním zahodila, ta ostuda! Nadobro

se s Annou rozešel, už ji nechce nikdy vidět, už není jeho dcerou. Vydědil ji. Anna se celý život bude bát o peníze...

Hlavně zpočátku má proč se bát, žijí s mužem velmi chudě, nejprve u čerstvě ovdovělé matky Čermákové, pak ve skromném bytě v ulici Na Rybníčku. Jsou na tom tak špatně, že pro ně přátelé uspořádali sbírku. Anna se snaží přispívat do rodinného rozpočtu účinkováním v kostelích – zpívá na kůru. Peněz je třeba stále víc, narodil se syn Otakar, holčičky Josefka a Růženka.

Naštěstí Antonín získal stipendium z Vídně. Je určeno *nemajetným umělcům s velkým talentem*. Pro potvrzení o nemajetnosti musel Dvořák na pražský magistrát. Dost pokořující... K žádosti přikládá své skladby. A uspěl: je mu přiznáno ročních čtyři sta zlatých! Hotový poklad pro mladou rodinu.

Pak začíná Dvořákovy skladby vydávat vídeňský nakladatel Simrock. Vydává *Moravské dvojzpěvy* a *Slovanské tance*. Zasloužila se o to Anna, to ona poslala Antonínovy skladby Johannesu Brahmsovi, který pak na Dvořáka nakladatele upozornil.

Simrock ovšem nebyl žádný lidumil, s výší honorářů to nepřeháněl, takže s ním Dvořák musel smlouvat: *Je veliký rozdíl, jestli má stovku postrádat bohatý nakladatel, anebo když ji postrádám já se svou početnou rodinou. Děti rostou a zaopatření si žádá stále vyšší náklady!*

Početná rodina je však náhle tatam. Holčičky umírají na tehdy běžné dětské nemoci – spálu a neštovice. Ale nejstrašnější je smrt malého Otakara: vypil mléko, do něhož některému z Dvořákových návštěvníků spadly sirky. Rozpuštěný fosfor dítě otrávil...

Anna se zhroutila. Zoufale se vleče prázdným bytem, obydlím bez dětí. Nechápe, za co je mohl Bůh tak potrestat... Antonín léčí svou ztrátu hudbou. Skládá *Stabat mater*. Tragické tóny.

Z ulice Na Rybníčku se manželé stěhují do Žitné. Nechtějí zůstat tam, kde jim všechno připomíná zemřelé děti. Ale Bůh, kterému zbožný Antonín přičítá za každou skladbu díky (*Deo gratias*), konečně ukáže laskavější tvář. Během deseti let se manželé Dvořákovi stěhují v témže domě do stále větších bytů. Protože přibývá dětí. Mají jich nakonec šest – a všechny zdravé. Všechny dorostly do dospělého věku. Otylka, Anna, Magdaléna, Antonín, Aloisie – i druhý Otakar...

Dvořák se stává známým, slavným. Anna hraje na klavír, zpívá, občas účinkuje v Antonínových dílech. Peněz přibývá, Dvořák pro rodinu kupuje letní byt, nechává přestavět špýchar v obci Vysoká u Příbrami. Na zámečku tam žije jeho švagrová Josefina se svým urozeným manželem, poslancem říšské rady, hrabětem Václavem Robertem Kounicem. Vzala si ho po pětileté známosti, Antonín jim šel za svědka. Jak mu bylo, když jeho první láska stála u oltáře s jiným?

Žitná a Vysoká. Ta dvě místa jsou mu nejmilejší, jen tam chce Antonín být. *Vandrováním zanedbávám mnoho času. Nejradši sedím na zadku mezi svými,* říká. Přesto cestuje. A nejvíc ze všech českých skladatelů. Devětkrát navštívil Anglii (v Cambridgi získal i čestný doktorát), třikrát jel do Ameriky.

Nechtělo se mu tam. Ale Anna ho přesvědčila. Ty peníze! Mecenáška Thurberová nabídla Antonínovi místo ředitele konzervatoře s platem patnáct tisíc dolarů. Třicetkrát víc, než má v Praze! Taková nabídka se neodmítá. Rodina se stěhuje do Ameriky.

Na lodi Dvořák žasne nad výkonem motorů, přátelí se se strojníky. On jako jediný z pasažérů nemá mořskou nemoc. V New Yorku chodí do přístavu, prolézá ukotvené parníky. Odjakživa má vztah k technice: jako dítě obdivoval budování železniční tratě, které vedla přes Nelahozeves, a lokomotivu Eger, která po ní jako první projela. *Všecky symfonie bych za to dal, kdybych vynalezl lokomotivu...*

V New Yorku chodí i do Central parku – krmit holuby. I ti jsou jeho vášní, chová je na Vysoké, prý si o pár řekl i anglické královně místo honoráře.

Ale především učí a komponuje. *Chci zdejší mladé skladatele upozornit na písničky černošské a přimět je, aby je přijali za základy svých skladeb*, říká. Složil *Novosvětskou*. *Largo* prý vychází z písničky černocho, který uklízel na konzervatoři...

Když tato skladba zazní v Carnegie Hall, nemají ovace konce. A Antonín dostává šek na sedm tisíc pět set dolarů.

Jenže ten šek není krytý. Hospodářská krize zasáhla. Mecenáška Thurberová má dluhy. Nemůže Dvořáka dál platit. Takže návrat do Prahy. Slavný návrat! Ozval se i vídeňský Simrock: bude dál vydávat všechny Dvořákovy skladby, nejdřív *Novosvětskou*. A zvýší honoráře!

V Praze Dvořák diriguje nově založenou Českou filharmonií, učí na konzervatoři. Píše symfonické básně podle Erbenovy *Kytice*. Skládá opery: *Jakobína*, *Čerta a Káču* a především *Rusalku*.

Ale do rodiny opět vstoupila smrt. Ve čtyřiceti devíti letech zemřela na srdeční selhání Josefina. Stará láska. Antonín ji měl stále rád. Víc než Annu? Kdoví... Její smrt ho těžce zasáhla.

Sám také pociťuje zdravotní potíže. Už dlouho trpí agorafobií – strachem z velkých prostranství. Má panický strach z rušných ulic, z množství lidí. Neodhodlá se jít někam sám, členové rodiny ho musí doprovázet. Syn ho vodí do kostela a z kostela.

Ledvinová kolika mu znemožnila zhlédnout celé představení jeho poslední opery – *Armidy*. Musel opustit divadlo. K ledvinové chorobě se přidává chřipka a lékař ordinuje naprostý klid na lůžku. Zdá se, že Antonín se uzdravuje, po několika dech vstává, jde k obědu, nalije si polévku. A pak padá k zemi. Prý mozková mrtvice. Ale byla to spíš embolie – po dlouhém klidu na lůžku.

Někteří hudebníci ale vidí jeho smrt jinak. To *Novosvětská*. Devátá symfonie. Ta je prokletá. Kdo ji složí, brzy zemře. Takhle dopadl Beethoven, Josef Antonín Břukner a teď i Dvořák.

Vidím mistrovu ruku, která neustále, někdy i během přestávky v rozmluvě, nepřestajně hraje na kabátě jakoby na piáně. Zdálo se, že myslí jen hudbou... vzpomíná zeť, Josef Suk.

Ano, hudba pro něj jistě znamenala nejvíc. Ale měl i ty dvě lásky: Josefínu a Annu. Která byla větší?

Antonín Dvořák

(1841–1904)

≈ Zajímavá díla ≈

Opery:

Jakobín

Čert a Káča

Rusalka

Dimitrij

Armida

Moravské dvojzpěvy

Slovanské tance

9 symfonií (Devátá Novosvětská)

Smyčcový kvartet F dur (Americký)

Biblické písně